

توسعه آموزش های فنی و حرفه ای متناسب با نیاز بازار کار (مدل دیکوم در حرفه سفال گری)

کریم نادری مهدیی^۱

سعید شریفی رهنمو^۲

فرهاد سراجی^۳

رضا زارعی^۴

چکیده

توسعه کمی و کیفی آموزش های مهارت، طراحی و تدوین مدل ها و روش های انعطاف پذیر در آموزش های مهارت تقاضا محور از ملزومات توسعه کشور و بخش سفال است و حرفه آموزی به افراد علاقه مند به سفال گری در ارتباط با نیازمندی های بازار کار و همچنین ارتقاء سطح مهارت های موجود برای پاسخگویی به نیازهای مشاغل سفال بخصوص برای استان همان که قطب تولید سفال به شمار می رود، ضرورتی اجتناب ناپذیر است. لذا در همین راستا پژوهش حاضر به بررسی نیازهای آموزشی بر اساس فرآیند تحلیل شغل در حرفه سفال پرداخته است. این تحقیق از لحاظ هدف کاربردی، از نظر رویکرد کیفی و از لحاظ روش شناختی پژوهش مشارکتی از نوع کیفی و نه کمی محسوب می گردد. جامعه آماری در این تحقیق شامل شاغلین و خبرگان حرفه سفال بودند که در طی جلسات و گارگاه های مربوطه متعدد از نظرات آنها استفاده و بهره برداری گردید. در بخش نمونه گیری از جامعه خبرگان صنعت سفال به دلیل استفاده از روش دیکوم ابتدا پنج نفر از خبرگان حوزه نامبرده براساس ویژگی های تخصص، تجربه و علاقه مندی برای شرکت در کارگاه به صورت نمونه گیری هدفمند انتخاب و در کارگاه شرکت نمودند. نتایج پژوهش منجر به شناسایی مسیر توسعه حرفه ای صنعت سفال گردید و سه حرفه اصلی شناسایی گردید که مشتمل بر ۲۹ حرفه فرعی بود. همچنین یافته های پژوهش، مستقیماً برای برنامه های استاندارد سازی آموزش برای حرفه سفال کاربرد دارد.

واژگان کلیدی: توسعه حرفه ای، آموزش سفال، تقاضا محور، استاندارد ارزشیابی، دیکوم

^۱ - دانشیار دانشگاه بوعلی سینا knadery@basu.ac.ir

^۲ - دانشجوی دکتری مطالعات برنامه ریزی درسی دانشگاه بوعلی سینا

^۳ - دانشیار دانشگاه بوعلی سینا

^۴ - معاون آموزش و پژوهش اداره کل آموزش فنی و حرفه ای استان همدان

مقدمه

توسعه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای از مهم‌ترین نیازهای پیشرفت یک کشور محسوب می‌شود. کلارک و اولمز آموزش‌های فنی و حرفه‌ای را کسب مهارت‌های عملی، نگرش و دانش مربوط به مشاغل در بخش‌های مختلف حیات اجتماعی و اقتصادی تعریف می‌کنند (کلارک و اولمز، ۲۰۱۳). این آموزش‌ها یکی از راه‌های احراز مهارت و تخصصی شدن است که می‌تواند افراد را برای به دست آوردن شغل، حرفه و کسب و کار همگام با نیازهای بازار کار و امور کاربردی آماده سازد (سلیمی و میرزامحمدی، ۱۳۹۱) و یک راه‌حل جایگزین برای مشکل فقر و بیکاری باشد (گانفری، ۲۰۱۳؛ والین، ۲۰۱۰). بسط و توسعه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای یکی از راه‌های کاهش بیکاری در بسیاری از کشورها برای تربیت تکنسین‌های ماهر در راستای احراز مشاغل بر حسب نیاز بازار کار می‌باشد (سالاری، ۱۳۹۴). تاکاندان و همکارانش نقش آموزش‌های فنی و حرفه‌ای را جهت تامین امنیت اقتصادی کشورها و کاهش فاصله اقتصادی-اجتماعی مهم ارزیابی نموده و از آن به عنوان یک ابزار ظرفیت‌ساز برای بازارهای آینده نام می‌برد (تاکاندان و همکاران، ۲۰۱۵). به همین دلیل توجه به این آموزش‌ها برای کسب مهارت و در نهایت ایجاد اشتغال جدی‌تر شده و برای تعلیم افراد به منظور ورود به حرفه‌ای خاص، ضرورت یافته است (کاراهوکا و همکاران، ۲۰۱۰). در واقع خصیصه اصلی این آموزش‌ها به نوعی پرورش افرادی کارآفرین است که پس از کسب مهارت و تخصص‌های مورد نیاز قادر خواهند بود فرصت شغلی مناسبی به دست بیاورند (عبداله زاده و شریف زاده، ۱۳۹۳). از آنجایی که آموزش‌های فنی و حرفه‌ای ارائه‌دهنده‌ی عمده‌ای از منابع زیربنایی مورد نیاز اقتصاد مبتنی بر کارآفرینی به وسیله ایجاد مهارت‌ها، دانش و بینش کارآفرینانه است لذا ارتباط مستقیمی با کارآفرینی، خلاقیت و نوآوری دارد (هوگو و

---

^۱Clark and Olumese

^۲Ganefri

^۳Wallin

^۴Tukundane

^۵Karahoca

^۶Hoque

همکاران، ۲۰۱۵؛ کاسیا او همکاران، ۲۰۱۳؛ هولم، ۲۰۰۸). می توان به جرات ادعا کرد تأثیر و نقشی که آموزش فنی و حرفه ای در تولید، اشتغال زایی، بهره وری و ارزش افزوده در جهان ایفا نمود، باعث شد این آموزش ها در زمانی کوتاه جایگاه خود را در کشورها نمایان سازد (خالقیان، ۱۳۹۲)

در ایران سازمان فنی و حرفه ای از امکانات خوبی جهت ارائه انواع آموزش ها برخوردار است و هم اکنون نیز جدی تر از گذشته آموزش برای اشتغال را در مراکز فنی و حرفه ای معتبر پیگیری می کند، اما باید توجه داشت که آموزشی مهم است که سفارش بازار کار در آن باشد. این مهم در حالی است که در گذشته آموزش های فنی و حرفه ای فقط بر ارزیابی جنبه کمی برنامه ها و مقایسه هدف ها و اعتبارات مصوب با عملکرد تمرکز کرده اند (صدری و زاهدی، ۱۳۸۸) و هدف اصلی این گونه آموزش ها که حرفه آموزی و آموزش مهارت به افراد در ارتباط با نیازمندی های بازار کار یا ارتقاء سطح مهارت های موجود برای پاسخگویی به نیازهای بازار کار است در ارزیابی ها مورد توجه قرار نگرفته است (بیت اللهی، ۱۳۹۰). از این رو، سازو کار اثربخشی به منظور برقراری ارتباط بین آموزش های فنی و حرفه ای و بازار کار وجود نداشته است (عبداللهی، ۱۳۹۵). نتایج بررسی جمشیدی نشان می دهد که توجه به استانداردهای کمی و کیفی آموزش، حرفه مندی، توسعه متوازن آموزش فنی و حرفه ای، انگیزش، بهره گیری از شیوه ها و امکانات مناسب آموزشی و نظام ارزشیابی و تضمین کیفیت از مهم ترین علل تناسب داشتن آموزش های فنی و حرفه ای با بازار کار می باشد که باید به آن ها توجه ویژه ای داشت (جمشیدی، ۱۳۹۶). امین خندقی و همکاران، برنامه ریزی و اجرای طرح های اشتغالزایی برای هنرجویان، همکاری با بازار کسب و کار و صنعت در طراحی و اجرای برنامه ها، حفظ و تداوم دانش فنی در حوزه حرفه ای تخصصی مربوطه، استفاده از منابع، وسایل، تسهیلات کسب و کار و صنایع موجود در جامعه محلی و منطقه ای را از مهم ترین نیازهای شناخته شده برای ایجاد شایستگی در هنرآموزان می دانند که بر مبنای بازار کار و ظرفیت ها باید لحاظ شود (امین خندقی و همکاران، ۱۳۹۱).

صنعت سفال یکی از مهم‌ترین شاخه‌های آموزش‌های فنی و حرفه‌ای محسوب می‌شود که به دلیل اشتغال‌زایی و قابلیت صادرات از اهمیت خاصی برخوردار است. این صنعت به عنوان صنعتی بومی و کاملاً غیر وابسته به دلیل ویژگی‌های ممتازی چون عدم نیاز به سرمایه‌گذاری زیاد، دسترسی آسان و ارزان به مواد اولیه، ابزار کار ساده، ارزش افزوده بالا، متنوع کردن منابع درآمد خانوار در راستای امنیت اقتصادی، حفظ و مبادله ارزش‌های فرهنگی و رونق بخشی به صنعت توریسم و گردشگری و بسیاری از مؤلفه‌های دیگر می‌تواند نقش مهمی در ایجاد اشتغال مولد ایفا کند (افراخته و همکاران، ۱۳۹۵). هم اکنون مهم‌ترین مراکز تولید سفال در استان همدان، شهرهای لاله‌جین - در حدود ۲۵ کیلومتری همدان- و فرس‌فج در شهرستان تویسرکان است. سفالینه‌های لاله‌جین در گذشته با لعاب بیشتر و قلمزنی‌های دقیق‌تر انجام می‌شد. به طوری که می‌توان مطرح کرد که کارهای سفالی در گذشته از نظر شکل کاسه، لعاب‌ها، نقش و نگارها و روش قلمزنی با زمان حال متفاوت بوده است. در واقع، نگارگر سفالینه‌ساز سپری شدن زمان را احساس نمی‌کرد و رها از گرفتاری‌های زندگی در اندیشه‌های هنرمندانه خود غرق بود. در حال حاضر، سفال‌سازی در لاله‌جین همدان، اگر چه به لحاظ کمی و تعداد دست اندرکاران و میزان تولید سالانه، افزایش چشمگیری نسبت به گذشته و حتی هر سال نسبت به سال پیش یافته است. اما روز به روز میزان تولید سفالینه‌های شاخص لاله‌جین با رنگ‌های فیروزه‌ای، سبز، خردلی و قهوه‌ای کاهش یافته است (کیانی، ۱۳۷۹).

به برکت وجود هنر سفال و سرامیک، وضعیت اقتصادی لالجین از کیفیت بالایی برخوردار است و در سطح استان همدان بیشترین آمار اشتغال را به خود اختصاص داده است؛ به بیان دیگر، به غیر از اطفال بقیه اهالی اعم از جوانان، پیرمردان و حتی در مواردی زنان نیز به کار تولید سفال اشتغال دارند؛ تا آنجا که علاقمندانی را نیز از شهر همدان به سمت خویش جذب کرده است. طبق اطلاعات موجود تعداد کارگاه‌های سفال‌سازی شهر لالجین در سال ۱۳۵۵ به ۱۱۰ مورد و در سال ۱۳۶۰ به ۴۸۰ کارگاه می‌رسیده است. بر طبق آمار اداره صنایع دستی

استان همدان در سال ۱۳۹۲ تعداد کل کارگاه‌های صنایع دستی استان همدان ۲۰۷۲۰ واحد و تعداد کل شاغلین در عرصه صنایع دستی، ۳۳۳۷۰ نفر می‌باشد. ارزش ریالی محصولات صنایع دستی در سال ۱۳۹۲ در کل استان همدان در بخش سفال، سرامیک و رشته‌های جانبی ۶۵۴۲۲۰ میلیون ریال بوده که مبلغ ۴۷۱۷۹۲ میلیون ریال از این میزان به تولیدات سفال و سرامیک لالچین اختصاص دارد (اداره کل میراث فرهنگی و صنایع دستی استان همدان، ۱۳۹۲).

جعفری (۱۳۹۲) در مطالعه خود در خصوص تولید سفال در لالچین همدان مهم‌ترین نیازها و چالش‌های پیش‌روی این صنعت را مورد بررسی قرار داده و در پایان چنین نتیجه می‌گیرد که آسیب‌های سفال این منطقه را می‌توان در دو مقوله متفاوت و در عین حال مرتبط بیان داشت. به نحوی که تغییرات جزئی در عوامل تاثیرگذار بر هر کدام از این دو مقوله می‌تواند به راحتی بر دیگری نفوذ کرده و در نتیجه فرآیند حاصل از تعامل بین آن‌ها را دستخوش تغییرات کمی و کیفی فراوانی نماید. این دو مقوله به شرح زیر است:

(۱) آسیب‌های مرتبط به هنرمند و صنعتگر

(۲) آسیب‌های مرتبط به محصول سفالین

به طور کلی چالش‌ها و نیازهای اساسی صنعت سفال در منطقه لالچین را می‌توان در موارد زیر خلاصه نمود:

- فقدان استانداردهای آموزشی برای آموزش سفال برای افراد علاقه مند و جویای کار که قرار است این پژوهش در راستای پر کردن این خلاء اقدام نماید
- با توجه به تغییر سلیقه و نگرش افراد جامعه و جایگزینی اجناس مرغوب‌تر، جایگاه سفال از یک محصول کاربردی به تزئینی تغییر ماهیت داده و این در حالی است که

در لالچین هنوز هم بیشتر کارگاه‌ها به تولید محصولات کاربردی اشتغال دارند. پس در نتیجه، عدم تناسب نوع کالای سفالین با سلیقه روز جامعه، یکی از مشکلات جدی سفال در منطقه است. شناخت مخاطب و همسو بودن با سلیقه و خواست او از اهمیت بالایی برخوردار بوده و یکی از مهم‌ترین نیازهای حال حاضر صنعت سفال در منطقه لالچین به شمار می‌رود.

- از آنجا که سفالگران این منطقه در کودکی و نوجوانی با سفال و سفالگری آشنا می‌شوند و به فعالیت در این رشته می‌پردازند، لذا فرصت کافی برای تحصیل و کسب علم در اختیار ندارند. این در حالی است که علاوه بر تجربه میزان دانش علمی کافی نیز در ارائه موفق یک اثر هنری بدیع و باکیفیت بسیار موثر است. لذا پایین بودن سطح سواد و فقدان دانش علمی مرتبط تولیدکنندگان سفال در این منطقه یکی دیگر از آسیب‌های صنعت سفال محسوب می‌شود و نیاز به ارتقا سطح علمی آنان احساس می‌شود.

- نیاز به ایجاد تنوع و خلق آثار بدیع در لعاب‌های بکارگرفته شده و پرهیز از تقلید و تکرار ایده و افکار سایرین در منطقه به شدت احساس می‌شود. هنگامی که در لالچین محصولی با اقبال عمومی مواجه می‌شود، باقی سفالگران به جای کشف علت موفقیت، به تقلید و رونگاری از آن می‌پردازند. لذا تکراری بودن ویژگی‌های ظاهری سفال از مشکلات شایع این منطقه است که علت آن بیشتر به کمبود علم و دانش سفالگران، و فقدان شناخت جایگاه هنر و هنرمند برمی‌گردد.

- سرب و مواد مضر هنگام تهیه و پخت، برای سفالگران و افراد حاضر در کارگاه خطرناک بوده و سلامت آنان را تهدید می‌کند. اما رعایت نکات ایمنی مانند ماسک زدن، پوشیدن دستکش و استفاده از تهویه مناسب در حین فعالیت، تا حدودی از

آسیب‌های موجود می‌کاهد. لذا نیاز به آگاه‌سازی مردم و سفالگران در خصوص مواد مضرر بکار گرفته در تهیه برخی ظروف سفالی وجود دارد.

روش‌شناسی تحقیق

با توجه به اینکه پژوهش حاضر به بررسی نیازهای آموزشی بر اساس فرآیند تحلیل شغل در حرفه سفال پرداخته است به لحاظ هدف کاربردی، از نظر رویکرد کیفی و از لحاظ روش - شناختی پژوهش مشارکتی از نوع کیفی و نه کمی محسوب می‌گردد. لذا این پژوهش از جمله روش‌های پژوهش است که بر این فرض یعنی «منبع اصلی دانش، نزد متخصصین فن می‌باشد» تکیه می‌کند و در فرآیند تکوین خود از ابزارهای متعددی مانند مشاهده، مصاحبه‌های آزاد، مصاحبه‌های عمیق فردی و گروهی و از همه مهم‌تر مشارکت منظم متخصصین در فعالیت احصاء نیاز آموزشی استفاده می‌کند (کریمیان، سپهری و بارانی، ۱۳۹۵).

جامعه آماری در این تحقیق شامل شاغلین و خبرگان حرفه سفال بودند که در طی جلسات و کارگاه‌های مربوطه متعدد از نظرات آنها استفاده و بهره‌برداری گردید. در بخش نمونه‌گیری از جامعه خبرگان صنعت سفال به دلیل استفاده از روش دیکوم ابتدا پنج نفر از خبرگان حوزه نامبرده براساس ویژگی‌های تخصص، تجربه و علاقه‌مندی برای شرکت در کارگاه به صورت نمونه‌گیری هدفمند انتخاب و در کارگاه شرکت نمودند. لذا فرآیند اجرای کارگاه و مصاحبه و بارش مغزی از متخصصین فن تا جایی ادامه یافت که در ادامه فعالیت احصاء نیاز آموزشی، حاوی اضافه نمودن نکته جدیدی به مطالب گردآوری شده موجود نداشت و این کیفیت در اثر تکرار پاسخ‌های مشابه از ناحیه متخصصین بر محققان محرز گردید.

برای گردآوری اطلاعات در این تحقیق از ابزار مصاحبه، مشاهده میدانی و همچنین از روش جلسات بارش مغزی در قالب کارگاه دیکوم بهره گرفته شد. برای مطالعه و اعتبار بخشی مدل یا مدل‌های مستخرج نیز از نظر خبرگان حرفه‌ای موازی استفاده شد. در این پژوهش دیکوم ملاک عمل بود و براساس اصول اجرای دیکوم مراحل زیر در توسعه محتوای درسی مد نظر قرار گرفت:

(۱) آشنایی کارکنان خبره با فرآیند دیکوم

۲) تعریف و شناسایی شغل مورد بررسی

۳) شناسایی مسئولیت‌ها و وظایف اصلی

۴) شناسایی فعالیت‌های کاری مرتبط با هر وظیفه اصلی

۵) بازمینی و پالایش وظایف و تکالیف استخراج شده

۶) شناسایی دانش‌ها مهارت‌های موردنیاز برای انجام هر تکلیف

۷) تعیین میزان اهمیت، فراوانی و سطح یادگیری انجام هر تکلیف

با توجه به مراحل ذکر شده برای اجرای فرایند روش دیکوم ابتدا پنج نفر از خبرگان حوزه سفال بر اساس ویژگی‌های تخصص، تجربه و علاقه‌مندی برای شرکت در کارگاه انتخاب شدند. پس از انجام هماهنگی‌های لازم جلسات به منظور تعریف شغل و حرفه‌ی مورد نظر، تعیین وظایف اصلی و فرعی آن تشکیل گردید. در مرحله بعد، پس از تعیین وظایف اصلی و رسیدن به توافق جمعی بر سر مؤلفه‌های اصلی وظایف تعیین شده، وظایف فرعی و زیرمجموعه وظایف اصلی براساس عواملی از قبیل استانداردها، ابزار و مواد، ایمنی، دانش و مهارت، نگرش و روندهای آینده تجزیه و تحلیل شدند.

از این رو در این پژوهش با اجرای تحلیل شغل به روش دیکوم با توجه به مراحل مذکور، خبرگان آموزش سفال به صورت هدفمند، برای پژوهش گردید. نمونه‌گیری هدفمند به این معناست که پژوهشگران، شرکت‌کنندگان را از میان کسانی انتخاب می‌کند که پیرامون موضوع اصلی مورد پژوهش تجربه و تخصص لازم را دارند. از این رو، برای حضور در کارگاه دیکوم این افراد به صورت هدفمند انتخاب شدند.

یافته‌ها

غالب یافته ای پژوهش توسعه محتوای استاندارد آموزش و ارزیابی برنامه درسی سفال می باشد که بصورت جداول استانداردهای آموزشی در اختیار سازمان آموزش فنی و حرفه ای قرار گرفت.

ابتدائاً کارگاه آموزشی آشنایی کمیته تحقیق با فرایند دیکوم ابتدائاً بصورت وینار و همزمان با استان های دیگر برگزار شد و سپس کارگاه آموزشی کمیته تحقیق، خبرگان و افراد نمونه با فرایند دیکوم به همت سازمان فنی و حرفه ای با حضور تسهیل گر ارشد سازمان به مدت سه روز در اداره کل فنی و حرفه ای استان برگزار گردید.

لذا یافته های تحقیق براساس مراحل منطقی انجام کار به ترتیب ارائه خواهد شد.

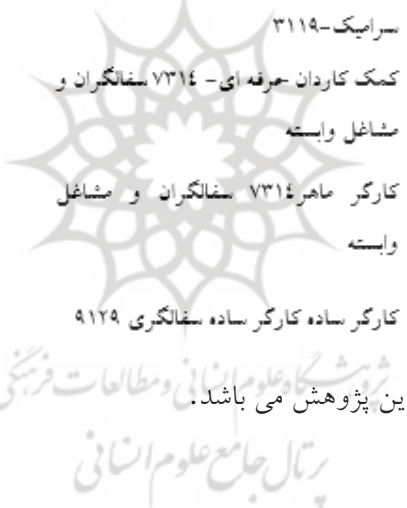
الف- مسیر توسعه حرفه ای سفال

براساس تحلیل کارگروه و بحث گروهی که با حضور تسهیل گر ارشد سازمان، بعمل آمد، سطوح صلاحیت حرفه ای رشته سفال، هشت سطح صلاحیت رشته استخراج گردید که در جدول شماره (۱) آورده شده است

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

جدول شماره (۱): سطوح صلاحیت حرفه ای رشته سفال

سطح	صلاحیت
سطح هشت	دکتری حرفه ای -
سطح هفت	مهندس ارشد حرفه ای -
سطح شش	مهندس حرفه ای -کارشناس سفال و سرمایک ۲۱۴۹
سطح پنج	کاردان ارشد حرفه ای-کارشناس کمک مهندس تکنسین صنایع سفال و سرمایک-۳۱۱۹
سطح چهار	کاردان حرفه ای تکنسین صنایع سفال و سرمایک-۳۱۱۹
سطح سه	کمک کاردان حرفه ای - ۷۳۱۴ سفالگران و مشاغل وابسته
سطح دو	کارگر ماهر ۷۳۱۴ سفالگران و مشاغل وابسته
سطح یک	کارگر ساده کارگر ساده سفالگری ۹۱۲۹

که کد ۷۳۱۴ مد نظر این پژوهش می باشد.

ب: وظایف حرفه رشته سفال

برای تدوین وظایف حرفه به شرح وظایف مندرج در سند ایسکو ۲۰۰۸ و کد ۷۳۱۴ براساس دانش و تجربیات حرفه ای خبرگان سفال استان، که فرایند دیکوم اطلاق می شود وظایف حرفه در ۲۹ وظیفه استخراج شد تکالیف کاری در ذیل طراحی سفال به شرح جدول شماره (۲) آورده شده است.

جدول (۲): تحلیل حرفه طراحی سفال

تکالیف کاری (TASK)			وظایف اصلی حرفه ای -شغلی حرفه (DUTY)	
طراحی سفال دوبعدی نقش برجسته	طراحی سفال با رایانه	طراحی سفال با دست	طراحی سفال	
T3	T2	T1		
طراحی ترکیبی چرخکاری سفال با دست	طراحی سفال چهار بعدی	طراحی سفال سه بعدی		
T6	T5	T4		
طراحی فضای منفی و مثبت	طراحی تزئینات روی سفال	طراحی ترکیبی چرخکاری و ریخته گری		
T9	T8	T7		
		طراحی مدل سازی		
		T10		D1

تکالیف کاری در ذیل سفالگری با دست و چرخ مشتمل بر ۱۰ تکلیف کاری در جدول شماره (۳) آورده شده است.

جدول (۳): تحلیل حرفه طراحی سفال‌گری با دست و چرخ

تکالیف کاری			وظایف اصلی حرفه ای- شغلی حرفه
فرم دهی گل	انتقال طرح	آماده سازی گل	سفالگری با دست و چرخ D2
T3	T2	T1	
ابركشی و صیقل کاری	عیب یابی	نگهداری و پرداخت	
T6	T5	T4	
نقاشی سفال با لعاب	پخت سفال	خشک کردن سفال	
T9	T8	T7	
		نقاشی سفال بدون لعاب	
		T 10	

تکالیف کاری در ذیل وظیفه اصلی قالب‌گیری و ریخته‌گری سفال مشتمل بر ۹ تکلیف

کاری در جدول شماره (۴) آورده شده است.

جدول (۴): تحلیل حرفه قالب‌گیری و ریخته‌گری سفال

تکالیف کاری			وظایف اصلی حرفه ای- شغلی حرفه
قالب‌گیری از مدل اولیه	ساخت الگوی اولیه	آماده سازی دوغاب اولیه	قالب‌گیری و ریخته‌گری سفال

	T3	T2	T1	
	خشک کردن درگرم خانه کوره	پرداخت و نصب ملحفات	ریختن دوغاب	
	T6	T5	T4	
	نقاشی محصول دوغابی بدون لعاب	نقاشی محصول دوغابی با لعاب	پخت محصول دوغابی	
	T9	T8	T7	
			-	D3

ج: تحلیل کار و استاندارد شایستگی

براساس مراحل فرایند دیکوم، تحلیل کار به عنوان پایه تدوین و استخراج استانداردهای شایستگی و ارزشیابی تلقی می گردد، لذا نتایج تحلیل کار در قالب استاندارد شایستگی به ترتیب حرف اصلی شناسایی و پیشنهاد گردید که در سامانه قابل دسترسی عموم می باشد.

نتیجه گیری

نتایج پژوهش منجر به شناسایی مسیر توسعه حرفه ای صنعت سفال گردید و سه حرفه اصلی شناسایی گردید که مشتمل بر ۲۹ حرفه فرعی بود. برای هر حرفه بطور متوسط ۵ مرحله با حدود ۵ صلاحیت دانشی و ۱۰-۱۲ صلاحیت مهارتی و حداقل یک صلاحیت نگرشی با ملاحظات ایمنی، حفاظتی و تجهیزاتی شناسایی گردید. بنابراین غالب صلاحیت های حرفه ای

در صنعت سفال، مهارتی است و تغییر رفتار نیروی انسانی فعال در کارگاه‌ها مبتنی بر آموزش مهارتی است.

همچنین براساس یافته‌های پژوهش، در آموزش حرفه‌ای سفال، سه حرفه اصلی شناسایی شد و شایستگی‌های آن غالباً مهارت محور و مبتنی بر یادگیری از طریق عمل است و با توجه به تجهیزات و مواد مصرفی شناسایی شده در تحقیق، برای آموزش کسب و کار سفال، در مقایسه با سایر حرفه، سرمایه‌گذاری کمتری لازم است. لذا از حیث اشتغال‌زایی، برنامه‌های اشتغال خانگی و خانوادگی می‌تواند به عنوان قابلیت مناسب در استان استفاده شود.

در بعد ارزیابی عملکرد و ارزشیابی، از دید خبرگان، ارزشیابی فرایندمحور به عنوان روش مناسب ارزشیابی پیشنهاد گردید و با عنایت به این که در آموزش حرفه‌ای سفال مهارت‌ها، وزن و اهمیت بیشتری داشتند لذا ارزشیابی از جمع‌آوری شواهد تا ارائه بازخورد و اصلاح یا ارتقای عملکرد نقش فعال دارد. زیرا عملکرد باید توسط فراگیر شخصاً انجام شود. قضاوت‌ها در ارزشیابی فرایندمحور براساس ملاک‌های از پیش تعیین شده و میزان تلاش‌های فراگیر است و برخلاف روش مرسوم ارزشیابی کتبی، روش‌های چندگانه مورد تاکید خبرگان قرار گرفت. قسمت‌هایی از این یافته‌ها با پژوهش‌های اسماعیلیان و صائیمیان (۱۳۹۶)، جمشیدی (۱۳۹۶) علیزاده مارالانی (۱۳۹۳) و دویچر و وینتر (۲۰۱۸) که برخی از مؤلفه‌های برنامه درسی آموزش شغلی از طریق تحلیل تجارب مدیران و هنرآموزان در زمینه موانع و راه‌های توسعه دانش و مهارت‌های کارآفرینی را احصاء کرده بودند همخوانی دارد اما از بعد دیگر علت ناهمسویی نیز ابتدا به دلیل انتخاب روش نظام‌مند و تخصصی دیکوم در راستای شناسایی مشاغل نامبرده در این پژوهش بود و همچنین پژوهش‌های انجام گرفته به بخش‌های از اثرات آموزش‌ها پرداخته‌اند که سال‌ها در مورد آن‌ها بحث و بررسی قرار گرفته است. بنابراین حال در یک در یک نگاه کلی به پیشینه‌های پژوهش مشخص می‌شود، این موضوع نسبت به پژوهش‌های پیش از خود به بحث‌های تازه و تخصصی‌تری پرداخته چراکه اغلب پژوهش‌ها به برنامه‌ریزی و آموزش شغلی در یک نگاه کلی و متمرکز بر یک متغیر به اجرا درآمده و از پرداختن به ابعاد مختلف حرفه در جهت نهادینه نمودن مشاغل احصائی حرفه غافل شده‌اند. لیکن پژوهش حاضر متمرکز بر حرفه سفال به طور خاص و آنهم با استفاده از روش دیکوم و

مبتنی بر نیازسنجی شغلی با دیدگاه خبرگان صنعت نامبرده به اجرا در آمده و از شاخص های موردنظر استفاده کرده است. در تبیین این یافته می توان گفت که به دلیل عدم وجود مدل برنامه درسی آموزشی صنعت سفال در کشور و به اخص استان همدان به عنوان قطب شناسایی شده و به دلیل عدم توجه و اهمیت به ضرورت آموزش تخصصی و منظم سفال در مرتبه اول و در مراتب بعدی نیز به دلیل وجود ابهام و پیچیدگی برنامه آموزشی و ماهیت محافظه کارانه نظام آموزش فنی و حرفه ای، برنامه درسی موجود آنچنان که شایسته توجه بوده تا امروز به آموزش مؤلفه ها و شایستگی هایی برنامه درسی سفال در مجموعه آموزش های فنی و حرفه ای توجه جامعی نشده اما براساس مدل احصائی پژوهش حاضر می توان امیدوار بود با پیش بینی فعالیت و عملکردهای مختلف در مدل برنامه درسی آموزش فنی و حرفه ای و برنامه ریزی مسیر شغلی صنعت سفال براساس شایستگی های خروجی امکان تحقق بیشتری داشته باشد.

در نهایت می توان گفت که با توجه به اهمیت نیازسنجی و به تبع آموزش تخصصی حرفه به اخص در بعد آموزش صنعت سفال به عنوان یک صنعت بومی در استان و حتی کشور، مدل مذکور با نگاهی جامع و کلی به پدیده برنامه درسی در آموزش صحیح سفال به کارآموزان این حوزه به دنبال بهبود دانش، نگرش و مهارت داوطلبین و علاقمندان یادگیری صنعت سفال به عنوان صنعتگران آینده این حرفه است که این مدل به منزله یک نوآوری در برنامه درسی و آموزش فنی و حرفه ای، به نوبه خود مبنایی برای بهبود آموزش و نیازسنجی شغلی می باشد. لذا امید است که اجرای این مدل بتواند موجب بهبود وضعیت موجود این مرز و بوم شده و موجب اعتلای بیش از پیش صنعت مذکور در استان و ایران عزیزمان گردد.

پیشنهادها

با عنایت به اینکه این پژوهش ماهیت اجرایی دارد و خروجی اهداف در قالب شایستگی ها و معیارهای عملکرد استخراج گردید لذا ارائه پیشنهادات متنوع جایگاهی ندارد و اصلی ترین پیشنهاد می تواند کاربرست مدل شایستگی محور و عملکرد محور در آموزش سفال است و به نوعی مراقبت از بگارگیری دقیق استانداردهای شناسایی شده است. از

اینرو علاوه بر جداول استانداردهای شایستگی و ارزشیابی که در سامانه برگذاری شده است، پیشنهادهای فرعی ذیل قابل بیان است:

- ایجاد کارگروه رصد و نظارت بر اصلاح استانداردهای آموزش حرفه ای در این حرفه
- تدوین شیوه‌ها و دستورالعمل‌های مکمل آموزش حرفه برای تقویت اشتغال‌پذیری آموزشدیدگان
- نظارت بر پیاده‌سازی آموزش حرفه‌ای عملکردگرا و استاندارد در سفال
- ارزشیابی استاندارد و شایستگی‌محور و طبق دستورالعمل
- استفاده از ارزشیابی کارگاهی بجای ارزشیابی از طریق پرتال
- ارتقای صلاحیت آزمون‌گران در مدل ارزشیابی کارگاهی سفال، با تاکید بر یادگیرنده محوری
- استاندارد سازی نیازسنجی آموزشی، همه سطوح حرفه ای مرتبط با سفال و طراحی برنامه‌های آموزشی بر اساس نیازهای اعلام شده مناطق و ویژگی‌ها و خصوصیات فراگیران
- تجهیز منابع و مواد اولیه مورد نیاز برای آموزش اثربخش کارگاهی
- نهایی شدن و کاربست استاندارد‌های مختلف در حیطه سفال
- تربیت مربیان و ارائه مدرک آزمون‌گری عملی سفال براساس نیاز مناطق جهت اجرای کامل برنامه درسی
- دریافت اطلاعات بازخوردی از مربیان و مدرس و انعکاس نقاط قوت و ضعف استانداردهای طراحی شده

منابع

۱. اداره کل میراث فرهنگی استان همدان (۱۳۹۲). گزارش صنایع دستی استان. روابط عمومی اداره کل میراث فرهنگی استان همدان
۲. افراخته، ح.، آمدن، م. و اطهری، ز. (۱۳۹۵). واکاوی چالش‌های فراوری صنعت سفال شهر لالچین با به کارگیری تئوری بنیانی. مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای. ۱۴(۱): ۸۹-۱۱۴-۲۲۴-۱۸۹.
۳. امین‌خندقی، م.، جامه بزرگ، م. و سعیدی رضوانی، م. (۱۳۹۱). نیازسنجی شایستگی های حرفه ای هنرآموزان هنرستان های فنی و حرفه ای بر مبنای مدل بورویچ و مدل تحلیل کوآدرانت. دو فصلنامه مطالعات برنامه ریزی آموزشی. ۱۱(۲): ۱۸۹-۲۲۴.
۴. بیت‌اللهی، م. (۱۳۹۰). نقش آموزش‌های فنی و حرفه‌ای (غیر رسمی) و تأثیر آن در ایجاد اشتغال در شهر زرنده (استان کرمان) در سال ۱۳۸۸. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشکده ادبیات و علوم انسانی بخش علوم تربیتی دانشگاه شهید باهنر کرمان.
۵. جعفری، زهرا (۱۳۹۲). آسیب‌شناسی تولید سفال لالچین همدان. پایان نامه کارشناسی ارشد پژوهش هنر، دانشکده هنر و معماری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه علم و فرهنگ.
۶. جلیلیان، س.، مهرعلیزاده، ی. و مرعشی، س. م. (۱۳۹۴). بررسی میزان انطباق آموزش‌های فنی و حرفه‌ای با نیازهای آموزشی بخش صنایع در شهرستان خرمشهر. رهیافتی نو در مدیریت آموزشی. ۸(۱): ۱۴۹-۱۳۱.
۷. جلیلیان، سهیلا (۱۳۹۲). بررسی میزان انطباق آموزش‌های فنی و حرفه‌ای با نیازهای آموزشی بخش صنایع در شهرستان خرمشهر. پایان نامه کارشناسی ارشد علوم تربیتی، دانشگاه شهید چمران اهواز، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، گروه علوم تربیتی.
۸. جمشیدی، م. ع. (۱۳۹۶). طراحی الگوی کیفی تناسب آموزش‌های فنی و حرفه‌ای با نیاز بازار کار از دیدگاه مدیران صنایع شهر یزد. پایان نامه کارشناسی ارشد موسسه غیر دولتی- غیر انتفاعی آموزش عالی امام جواد (ع).
۹. خالقیان، ح. (۱۳۹۲). بررسی تناسب نظام آموزش فنی و حرفه ای با تقاضای کارفرمایان صنایع شهر تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشکده مدیریت دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.
۱۰. سالاری، ف. (۱۳۹۷). تعیین میزان اثربخشی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای محصول محور و رایج بر سطح یادگیری و اشتغال کارآموزان در سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای شهر ایلام. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده کشاورزی دانشگاه ایلام.
۱۱. سلیمی، حشمت و میرزامحمدی، محمدحسن (۱۳۹۱). ارزشیابی برنامه‌دستی رشته گرافیک شاخه فنی و حرفه‌ای نظام سالی واحدی، فصلنامه مطالعات برنامه درسی، پیاپی ۲۵ (تابستان ۱۳۹۱)، ۱۳۹-۱۶۸.
۱۲. شاکری، م.، برزگر بفرونی، ک. جمشیدی، م. ع. (۱۳۹۷). ارائه الگوی تناسب آموزش‌های فنی و حرفه‌ای با نیازهای بازارکار از دیدگاه صاحبان صنایع شهر یزد بر اساس نظریه داده بنیاد. نوآوری‌های آموزشی. ۱۸(۷۱): ۳۹-۵۷.
۱۳. شریف‌زاده، محمدشریف و عبدالله‌زاده، غلامحسین. (۱۳۹۳). تدوین نشانگرهای کارآفرینی دانشگاهی در آموزش عالی کشاورزی. فصلنامه علمی پژوهشی توسعه کارآفرینی، ۷(۲): ۲۶۷-۱۸۷.

۱۴. صالحی‌عمران، ا. و رحمانی قهدریجانی، ا. (۱۳۹۱). بررسی شایستگی های کانونی در برنامه‌های آموزش های فنی و حرفه ای مروری بر مباحث نظری و تجربیات کشورها. مهارت آموزی. ۷-۳۱.
۱۵. صدری، ع. و زاهدی، ا. (۱۳۸۸). مطالعه پیگیرانه عملکرد نظام تربیت تکنسین آموزشکده‌های فنی و حرفه‌ای ایران. فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی. ۵۴: ۹۹-۱۱۲.
۱۶. صدری، ع. و زاهدی، ا. (۱۳۸۸). مطالعه پیگیرانه عملکرد نظام تربیت تکنسین آموزشکده‌های فنی و حرفه‌ای ایران. فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی. ۵۴: ۹۹-۱۱۲.
۱۷. عزیزی، ن. (۱۳۸۲). آموزش و پرورش و بازار کار: آماده سازی جوانان با صلاحیت‌ها و مهارت‌های اساسی. مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز. ۲۰(۱): ۷۰-۵۸.
۱۸. علیزاده مارالانی، مینا (۱۳۹۳). بررسی تجارب مدیران و هنرآموزان در زمینه‌ی موانع و راه‌های توسعه‌ی دانش و مهارت‌های کارآفرینی در هنرجویان دختر شاخه‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش شهر تبریز. پایان- نامه کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی درسی، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه تبریز.
۱۹. کریمیان، وحید؛ سپهری، عدل وبارانی، حسین (۱۳۹۵). واکاوای دانش بومی پیرامون گیاه گنَبو (آنگوزه) در مراتع زاگرس. دو فصلنامه دانشهای بومی ایران، ۴ (۶): ۵۲-۱.
۲۰. کبانی، محمدیوسف (۱۳۷۹). پیشینه سفال و سفالگری در ایران. تهران: انتشارات نسیم دانش (چاپ دوم).
- Cassia, L & Massis, A & Meoli, M & Minola, T. (2013). *Entrepreneurship Research Centers around the World: Research Orientation, Knowledge Transfer and Performance*. J Technol Transf. PP.1-17.
- Clark, A.O. Olumese, H.A. (2013). Effective supervision as a challenge in technical and vocational delivery: Ensuring quality teaching/learning environment and feedback mechanism. *Basic Reserch Journal of Education Research and Review*, 2 (1):6-15.
- Deutscher, V., & Winther, E. (2018). *Instruction and Learning*. Education vocational in sensitivity Instructiona.
- Ganefri, G. (2013). The Development of Production-Based Learning Approach to Entrepreneurial Spirit for Engineering Students. *Asian Social Science*, 9(12), 162.
- Holme, C. (2008). "Business ethics –Part One: Does it matter?" *Industrial and Commercial Training*, 40: 248-252.
- Hoque, N., Khan, M. A., Mohammad, K. D. (2015). Poverty alleviation by Zakah in a transitional economy: a small business entrepreneurial framework. *Journal of Global Entrepreneurship Research*, 5(1), 1.
- Karahoca, D., Dulda, İ., Karahoca, A., Yücel, A., Gulluoglu, B., Arifoglu, E. (2010). Interactive e-content development for vocational and technical education. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 2(2), 5842-5849.
- Tukundane, C., Minnaert, A., Zeelen, J., & Kanyandago, P. (2015). Building vocational skills for marginalised youth in Uganda: A SWOT analysis of four training programmes. *International Journal of Educational Development*, 40, 134-144.
- Wallin, D. L. (2010). *Vocational Education and Training Workforce*. Capabilities at Higher Education Institutions.